

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 8.

ZATERDAG 22 FEBRUARI 1913.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE „Mr. GAAYMANS-EIK” EN DE GROOTE WEIDE OP DEN WATERBERG BIJ ARNHEM,
WAAR ZEER WAARSCHIJNLIJK HET NEDERLANDSCHE OPENLUCHTMUSEUM
OPGERICHT ZAL WORDEN.

INHOUD:

BEATRICE, OF ROME IN 1513, NAGELATEN TOONEELSTUK
IN 4 BEDRIJVEN, VAN J. WINKLER PRINS, (I) . . . BLZ. 88
OPENLUCHTMUSEA (VERVOLG), DOOR D. J. VAN DER
VEN, GEÏLLUSTREERD BLZ. 87, 90—94
COLLIES, DOOR DR. DUVAL VERWEY, GEÏLLUSTREERD . BLZ. 94
VRIENDSCHAP OF...? DOOR J. B. A. MARCUS 95
HET KASTEEL VAN ZUIDEWIJN TE VRIJHOEVE-CAPELLE,
DOOR DR. C. F. X. SMITS, GEÏLLUSTREERD . . BLZ. 96—98
HET BEGRAVEN VAN VASTENAVOND BLZ. 98
DE VOGEL (GEDICHT), DOOR A. BRUCH 98

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.”** Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

BEATRICE, OF ROME IN 1513.

Opvoeringsrecht voorbehouden.

Nagelaten Tooneelstuk in 4 Bedrijven van J. WINKLER PRINS.

TER INLEIDING.

DE dichter J. Winkler Prins, bekend door zijn „Sonnetten”, „Zonder Sonnetten” en „Natuur-symboliek”, liet als laatste groote arbeid een tooneelstuk na, dat tot titel draagt: „Beatrice”, of „Rome in 1513”. Talrijke historische personen treden er in op, ik wijs u op Leonardo da Vinci, Paus Julius de tweede, Rafaël, Bramante, Michele Angelo, Fra Bartolomeo, de plaatsnijder Marc. Antonio Raimondi, de kroonprins van Frankrijk en vele anderen. Wij krijgen een kijkje in het Rome der Middeleeuwen, merkwaardig daarom, omdat de man, die de tafreelen te ontwerpen wist, een kunstgevoelige was, een kunstkenner en een kunstenaar. Wij drukten de tekst af volgens het zeer moeilijk leesbare handschrift, uiterst fijne lettertjes op dun, geel mailpapier. En toch, die lettertjes hoe sierlijk, hoe eigenaardig, hoe vol karakter! Dikwijls moest de zetter raden naar een woord, een halve zin, soms heb ik bij de correctie ook moeten raden, raden telkens weer...., maar het werk is in zijn geheel behouden en dat was mij een vreugd.

Een personenlijst ontbreekt aan het handschrift; toch zal het drama zóó gemakkelijk leesbaar zijn, daar de cursief-gedrukte tooneel-aanwijzingen aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten.

Moge de publicatie van dit werk de nagedachtenis van den talentvollen dichter deugd doen! JOANNES REDDINGIUS.

EERSTE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

Plein aan den Noordelijken Tiber-oever in Rome. Over tuinen heen, achter, de wit-marmeren massa van het Castello Sant Angelo. Op vierkant baksteen voetstuk rijst de blinkende cylinder bouw; met de reeks beelden tegen den kleineren tweeden cylinder op den eersten duidelijk te zien. De reusachtige pijn-appel op den top schittert als goud in de late namiddag-zon. Werklieden bij den Tiber-kant aan 't heien. Rechts voor-aan: herberg met het uithang-teeken: La Fede; links woning van twee kantwerksters. Heiers; monnik; schipper; straatjongens.

EERSTE HEIER: Wat moet jij hier?

SCHIPPER: Wij hebben marmer in; de schuit zinkt....

EERSTE HEIER (in de diepte kijkende): Die schuit daar?

SCHIPPER: Helpt dadelijk.

EERSTE HEIER: Als de Meester er maar was (tot tweeden heier)

Loop gauw de Tiber-sstraat in en kijk of meester Leonardo komt..

TWEDE HEIER: Ja, goed kijken, met de hand boven de oogen.

EERSTE HEIER: Nu jongens, dan maar met zijn drieën:

Daar gaat-ie hoog-op,

Daar valt-ie laag neer,

Fallera boem, boem, fallera....

BRAMANTE (verkleed als monnik): Luister!

EERSTE HEIER: Goede vader, stoor ons niet of trek mee.... Maar, o neem niet kwalijk. Ik herkende u niet zoo gauw. Wat is er van uw dienst?

BRAMANTE: Voor jullie is dienst.... er is wat te verdienen. In de Scatine is een steiger en daarop werkt een man. Hij moet er af.

EERSTE HEIER (zacht): Neem me niet kwalijk.... m'n luidjes, of ze te vertrouwen zijn, weet ik niet. Kom van avond weer. 'k Voel ze eerst aan den tand.

BRAMANTE: 't Is eenvoudig. Een steunbalk doorzagen, 'n touw er aan en dan — trekken.... achter 'n pijler.

SCHIPPER: De schuit zinkt!

EERSTE HEIER: En zooveel rolletjes goud als het touw lang is?

BRAMANTE: Als de hand lang is, die het touw trekt.

EERSTE HEIER: Ik zal de handen van m'n mannetjes nauwkeurig bekijken, dat verzeker ik u.... (Bramante af).

SCHIPPER: De schuit zinkt!

STRAATJONGEN: Dat 's ook geen echte. Zoo gauw lopen monniken niet.

TWEDE HEIER (buiten adem terug): Hè, dat's rennen. Hij komt er aan, hoor. Maar langzaam, langzaam. Gebogen, voetje voor voetje, de kleppen van de kap over de ooren. Zeker om niet afgeleid te worden in z'n denken. (Loopt ook langzaam, voorover met de handen tegen de ooren)

SCHIPPER: Ach-heer-jé.... de schuit ligt alweer zichtbaar dieper. (loopt angstig heen-en-weer).

EERSTE HEIER: Zeg den meester vlugger te lopen en haal geen ongepaste grappen uit (tweede heier af).

TWEDE STRAATJONGEN: Zeg, Francesco, durf jij te spuwen op dat marmer in die schuit? Kun-je wel zoo ver? (spuwt).

EERSTE: Lekker dank. 't Mocht eens marmer voor Buonarotti zijn.

TWEDE: Voor boe en rotti. Wat gaat mij jou rotti aan! Boe!

EERSTE: Ik ben Michaëlist.

TWEDE: En ik Rafaëlist.

EERSTE HEIER (tot straatjongen): Als je nóg eens spuwt, ga je 't water in.

STRAATJONGEN (tot andere jongen): Hoe lang is 't geleden dat Savonarola verbrand werd?

EERSTE JONGEN: Tien jaar denk ik. Ik heb 't gezien op den arm van m'n moeder.

TWEDE JONGEN: En ik hoorde er van vertellen, toen 'k nog in m'n wieg lag.

EERSTE JONGEN: Kon je toen al praten?

TWEDE JONGEN: Nee, maar wel hooren en spuwen ook. (spuwt weer naar de schuit).

HEIER: Galgebok.

JONGEN: Ben je ook soms Michaëlist?

HEIER: 't Gaat je niet aan.

JONGEN: Anders zou 'k zeggen: vechten. Zeg, Francesco, jij en ik es (Pakt den kleinste aan; beiden rollen over den grond).

HEIER (schopt ze uit elkaar): Allo weg; daar komt meester Leonardo.

(Straatjongen uit de verte: luie touwtjes-trekker, dooie blokneerbonzer; boem fallera- boem).

TWEDE TOONEEL.

SCHIPPER (jammerend): Ach God, och God, de schuit zinkt.

LEONARDO (opkijkend): Wat is hier te doen?

SCHIPPER (over den kademuur op den wal stappend): Edel Heer, we hebben 'n zwaar blok marmer in voor 'n beeldhouwer. De schuit is lek en hulp hoog noodig.

LEONARDO: Ik zie het: de schuit ligt diep (in zichzelf) Stellig marmer voor Michaële. (tot den schipper:) Gauw en haal 'n brokje, 'n paar vierkante duimen maar. Of neen — laat het. Ik weet wel hoe zwaar marmer is. Zeg lengte, breedte en dikte van het blok.

SCHIPPER: Anders niet? Dat weet ik wel uit m'n bol. Maar hier hebt u de vrachtbrief.

LEONARDO: Dat zal wel gaan (aan 't rekenen). Hou goeden moed. We zullen het marmer er wel uit krijgen.

Gauw 'n hefboom tusschen de opstaande toppen. Maar met wat ruimte voor 't bewegen. Aan weerskanten 'n kabel en dan trekken en draaien.

(Heiers leggen 'n blok hout tusschen de toppen van de heiposten; daarover 'n zware boom).

EERSTE HEIER: Zóó zal 't gaan.

LEONARDO: Eén is niet genoeg: nog één. En nu de touwen.... vooraan eerst.

SCHIPPER (over den kademuur verdwijnend): Ik zal 't brokkie goed vastsjorren: dat beloof ik u, edel Heer. En God zegen je genie.

(Als de touwen aan het achtereinde van den hefboom bevestigd zijn en de schipper het teken geeft, trekken de heiers. Ook Leonardo trekt; en het marmer rijst langzaam. De kantwerksters kijken aandachtig toe, uit de ramen gebogen).

EERSTE KANTWERKSTER: Dat gaat wel gauw zoo.

TWEDE: 't Zal wel waar zijn, als meester Leonardo er bij is.

DOMINIKANER MONNIK (langs het venster schrijdende): Savonarola.

KANTWERKSTER: Savonarola.

TWEDE: De heilige martelaar (na een poosje peinzend). Ja, ernstige tijden, die wij beleven. Was ik maar in Venetië gebleven.

Maar wat verdienen we daar? Al de uren saamgeteld en dan de betaling en de aftrek van kosten.... veel te weinig om van te leven.... Moeilijke tijden.... Daar komt Mariëtta. Moeten we haar niet vertellen van dat plan over Signora Beatrice?

DERDE TOONEEL.

MARIËTTA (*tot Leonardo*): Meester Raffaëlo zendt u dit als 'n verkwikking: hij zag u trekken.

LEONARDO: Is de jonge Raffaëlo binnen aan 't werk?

MARIËTTA: Ja, hij laat u groeten, maar wil niet gestoord zijn. Hij schildert m'n zuster.... mooi.... o zoo mooi....

LEONARDO (*in zichzelf*): Altijd die vrouwen. En hij is zoo jong, zoo teer. En dan hier waar koortskiemen opwarrelen uit den los-gewoelden Tiber-bodem. Waarvan ikzelf den invloed ondervind, als ik kom kijken hoe het werk vordert. Maar ik begrijp het: hij denkt dat er antikwiteiten voor den dag zullen komen. En daar wil hij bij zijn.

MARIËTTA (*die iets heeft verstaan*): Hij schildert m'n zuster.

LEONARDO: Bedank den jongen meester vriendelijk voor zijn goedheid. Zeg hem dat ik met de levendigste belangstelling vervuld ben in zijn welzijn. Terwille van zijn kunst, onze kunst, mijn kunst, de kunst van Italie, de kunst van heel de wereld.

MARIËTTA: Ja meester.

(*Leonardo verwijderd zich langzaam en diep in gedachten*).

EERSTE HEIER (*tot Mariëtta*): Zeg zusje, krijgen wij geen bier?

MARIËTTA: Zooveel als je wilt.

TWEDE: Dat is royaal.

MARIËTTA: Maar ik heb 'n voorwaarde....

EERSTE: O, diensten noodig.... maar we zijn bezet. Er is al zooveel.

MARIËTTA: Zie je dit schenkblad?

HEIER: Natuurlijk.... of 't mocht 'n betooverde kat zijn.

MARIËTTA: Neen, 't is 'n echt blad, 'n blad vol neuzen en ooren en brokken mozaiek: imperatore-neuzen en ooren, bedoel ik.

HEIER: Ah, antikwiteiten. Nu raap op maar. 't Is warm en we hebben dorst.

MARIËTTA: Maar dan ga ik liever 'n mandje halen. Dat zal wel gelijk zijn.

HEIER: Maar geen waschmand, juffertje. (*Mariëtta verwijderd zich*).

CICERONE: Ken je me nog?

EERSTE HEIER: Ja, Il Francia of del Sarto, geloof ik. Maar ik heb geen tijd meer, we moeten heien.

CICERONE: Twee edele heeren hebben je hulp noodig. Er moet iemand geschaakt worden uit meester Raffaëlo's huis. Kom met je vieren in 'n bark op 'n nader uur. Ze betalen vorstelijk. Afgesproken?

HEIER: Goed, maar maak nu, dat je weg komt. Anderen wachten me. (*Cicerone af*).

MARIËTTA: Dit mandje is toch niet te groot?

HEIER: Neen, maar vul het nu wat gauw, want we hebben dorst.

MARIËTTA: Ik mag uitzoeken immers....

HEIER: Zoek uit; maar gauw. Pas nu niet zoo. 't Bovendeel van dat oor vin-je toch niet; en evenmin de punt van dien Nazarener neus. Misschien het ondergedeelte van die kin. Dat heb ik ergens zien liggen. (*Heier helpt haar zoeken*).

MARIËTTA: Nee, man, dat past niet.

HEIER: Maar weerga, meid: we vergaan van de dorst.

TWEDE HEIER: De katteput op den langen duur is er niks bij.

GRANACCI (*driftig gevolgd door Penez*): Nog ééns zoo'n woord, en waarachtig, ik trap je weg, diep weg tot in de ingewanden van moeder Aarde, versta je?

PENEZ: Gooi me liever Vesuvius of Etna in. Die hebben diepe gaten en dat spaart je beenspieren moeite.

GRANACCI: 't Is laf om zooals de straatjongens doen af te geven op 't marmer van Meester Michele. En dat zijn nog Italianen; maar jij hebt heelemaal het recht niet; want jij komt uit Neurenberg.

PENEZ: Een goeie stad, waar ze mooie harmonika's maken....

GRANACCI: Ja en boompjes van houtspaanders en poppetjes van taartedeeg. (*Penez en Granacci verdwijnen twistend*).

KANTWERKSTER: Mariëtta!

MARIËTTA: Ja straks....

KANTWERKSTER: Nee, ik zal je 't in 't oor fluisteren (*Mariëtta laat van schrik haar mandje vallen*).

MARIËTTA (*verschrikt*): Ik geloof het niet.

KANTWERKSTER: Wat zeg je dat voornaam. Jij zoudt ook wel goed zijn aan 't hof.

MARIËTTA (*raapt haar mandje op*): Ik geloof het niet.

VIERDE TOONEEL.

Vrachtrijders met helpers. De heiers verdwijnen in de herberg met Mariëtta.

VRACHTRIJDERS: Is hier marmer voor meester Michele?

SCHIPPER: Zie je 't niet liggen, paardekop?

VRACHTRIJDERS: Ik zal jou paardekoppen op je ezelsooren.

(*Looft op 'm toe. Rumor in 'n naburige straat, volksoploop*).

SCHIPPER: Daar moet ik bij zijn (*maakt zich uit de voeten*).

VRACHTRIJDERS: Geen licht brokje. Juist geschikt voor 'n steenen doorkist. (*Kijkt om den hoek van de straat*). Daar kom ik niet door. 't Moet vooreerst maar blijven liggen. (*ziet Mariëtta*). Zeg zusje, kan ik het jou niet in bewaring geven?

MARIËTTA: Dat gaat niet met al die drukte (*het rumor komt nader*).

VRACHTRIJDERS (*tot kantwerksters*): Wil jullie het niet zoolang in huis nemen?

EERSTE KANTW.: Hoe lang?

VRACHTRIJDERS: Tot ik gelegenheid heb om het op te laden.... Tot ik m'n geld heb.

TWEDE KANTW.: Wij hebben ook geen geld. (*Vrachtrijder verwijderd zich*).

MARIËTTA: Wat zou er aan de hand zijn?

EERSTE KANTW.: Misschien Zijn Heiligheid, die teruggaat naar het Vatikaan.

TWEDE: Maar dan moest hij gaande de brug gepasseerd zijn, en ik zag niets.

EERSTE: Dan misschien die twee vreemden waarmee we gisteravond dat praatje hebben gehad over onze kunst.

TWEDE: Spreek er liever niet van: hij was veel te vrij. En dan ook nog in huis, en dat late opzitten.... En die wijn. M'n oogen zijn er nog moe van. Ik kan vandaag bijna niet werken.

EERSTE: Ik vond het toch wel aardig. Wat stelde hij 'n belang in alles. Hij wilde mijn werk in Frankrijk laten namaken; en mooier nog. Hij wilde hebben, dat ik met hem mee zou gaan heelemaal naar Parijs.

TWEDE: Maar dat was toch al te gek.

EERSTE: 'n Knap mannetje ondertusschen.... wat oogen.

TWEDE: Kom laten we het raam dichtdoen. Hij mocht terugkomen met dien andere, die alles opschrijft. We krijgen er last van midden over dag. En dan dat plan om Beatrice te schaken.

MARIËTTA (*tegen kantwerksters, die het raam dicht doen*): Adieu! (*in zichzelf*) Wat zou er toch te doen zijn? (*verdwijnt in de herberg*).

VIJFDE TOONEEL.

Twee vreemden, de jongste achttien jaar, gekleed in donker reisgewaad; de tweede eveneens, dubbel zoo oud. Mariëtta.

JONGSTE: Hier is het gelukkig wat rustiger.

OUDEST: Ja, nog al.

MARIËTTA (*komt uit de herberg*): Weten de heeren ook wat er aan de hand is?

JONGSTE: Aan jou hand, lief kind? Nu, maar ik wil het graag weten (*neemt haar hand en zoent die*).

MARIËTTA: Zóó is het niet bedoeld. Die drukte....

JONGSTE: Zóó dan (*drukt haar hand*).

MARIËTTA (*schrikt ijlings terug*): Heer, u doet me pijn.

TWEDE: Ik wil het wel zeggen. Men heeft uitgestrooid, dat er een aanzienlijk heer in de stad is, een toekomstig koning, de koning van Frankrijk; die belang stelt in al wat kunst is, in al wat mooi is. Die van Parijs 'n stad wil maken minstens even prachtig als Rome; en nu overal rondkijkt; en aan zijn persoon tracht te verbinden de beste werkkrachten in allerlei vakken hier, met het doel ze over te doen komen naar zijn land.... Maar wat is dát.... waarvoor dient dat brok marmer?

MARIËTTA: Dat is marmer voor Meester Michele. Die moet er 'n Mozes uit beitelten voor het Vatikaan; voor het praalgraf van zijn Heiligheid Paus Julius de Tweede.

JONGSTE: Marmer voor Michele Angelo, voor Buonarrotti! Maar dat is goddelijk. (*Maakt er 'n eerbiedige kniebuiging voor*). (*Mariëtta barst uit in lachen*). Nu nog ontziend; nu nog materie; stof enkel; zij het verijnde; maar dra gloed, leven, bruischend, vonkelend leven, schuimend uit alle poriën, opvlammend overal waar schilfer na schilfer wegspringt onder den genialen slag van dezen beeldhouwer, van dezen bovenmenschen menschen.

(*Het volksrumor komt nader; stemmen om den hoek: hier zijn ze heengegaan; dezen kant. De vreemden verwijderen zich snel. De kantwerksters schuiven het raam weer op*).

EERSTE KANTW.: Mariëtta!

MARIËTTA: Kindlief!

EERSTE: Zeg 's: ik vergat nog iets. De twee, die daar juist gingen, bewonderden gisteravond onze kantstrooken. Ik zei: nu als je kant wilt zien, ga dan naar het atelier van meester Raffaëlo, waar Signora Beatrice het toezicht heeft op de kantschool. Daar wordt ander werk gemaakt. Daar werken de meisjes het allernieuwste: de *ponto in acre*.

MARIËTTA: Deed je daar wel goed aan, kind?

EERSTE: Ja; en hij liet zich nauwkeurig inlichten. We moesten hun precies vertellen hoe de gelegenheid was. En de oudste schreef alles op. Die maakt er zeker 'n verhaal van.

MARIËTTA (*weifelend*): Niet kwaad, misschien.

EERSTE: Maar ook niet goed, wil-je zeggen. In elk geval weet jullie het nu. Ze zullen den één of anderen dag wel verschijnen. Zeg het aan meester Raffaëlo. 't Is 'n waarschuwing, kind.

MARIËTTA (*doet of ze niets hoort*): Addio!

KANTW.: Zul je 't aan meester Raffaëlo, zeggen?

MARIËTTA: Addio....

KANTW.: Wat heeft die meid toch?

(*Wordt vervolgd*).

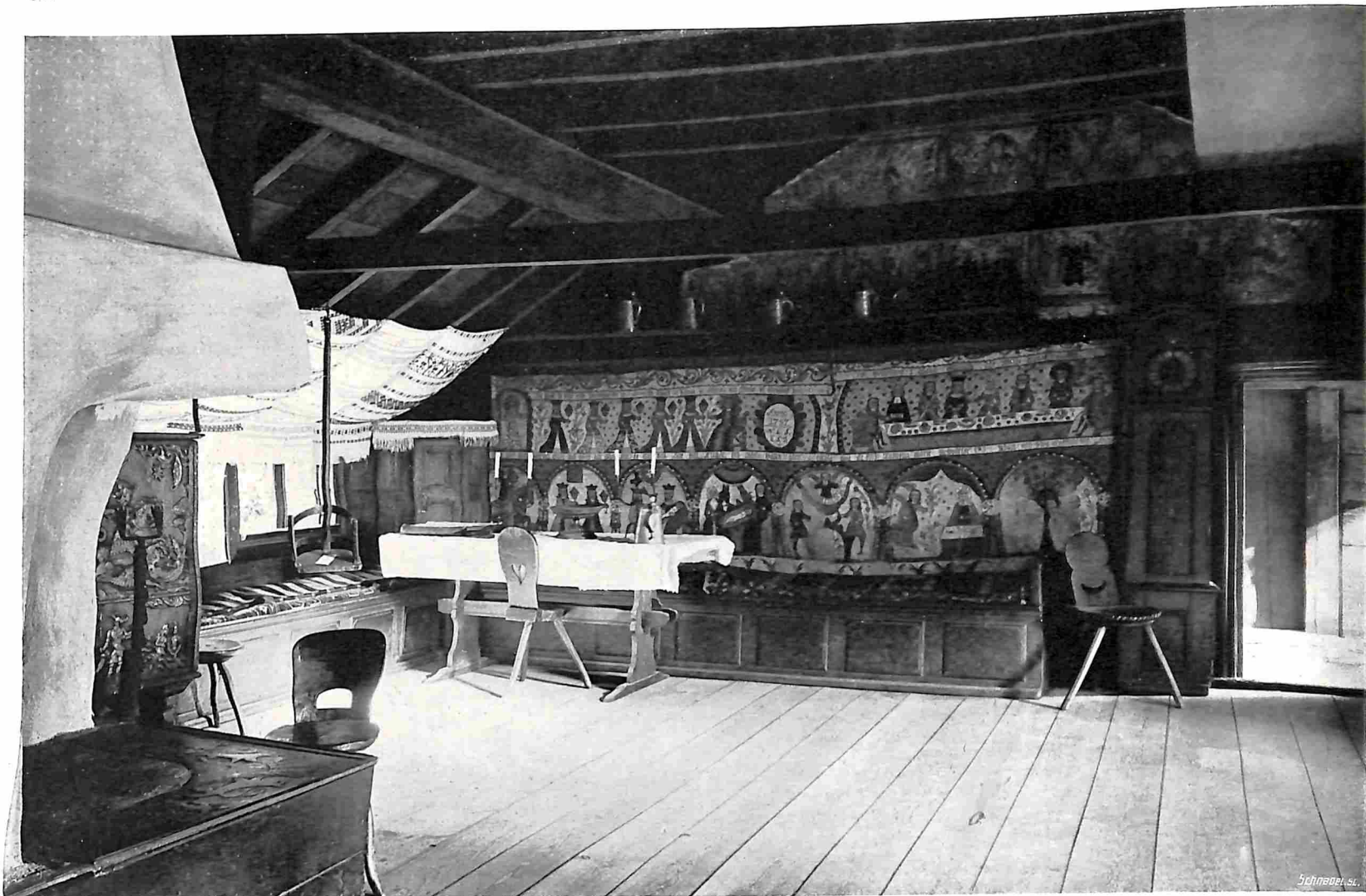
VERBETERING.

In het gedicht „Rondeel” op blz. 74 van het nummer van 8 Februari jl. is een zinstorende fout geslopen. Het tweede katrijn vangt aan:

„dat blij maakt als de vreugd der zonne-bruin”.

Dit moet zijn, uit het rijm trouwens af te leiden:

„dat blij maakt als de vreugd der zonne-bruid”.

HET INWENDIGE VAN HET HUIS UIT BLEKINGE OP SKANSEN.
BONADERS MET VOORSTELLINGEN VAN ADAM EN EVA, DE BRUILOFT VAN CANAAN, ENZ., UIT 1787.

OPENLUCHTMUSEA.

II. SKANSEN. (Vervolg).

VEEL zou er nog te vertellen zijn van het interieur van de Morastagan op Skansen, doch er wachten nog meer huizen op vermelding, huizen die in alle opzichten verbeteringen zijn te noemen van het hier beschreven huis uit Mora.

Zoo is het huis uit Blekinge het eerste type, waarbij aan het oorspronkelijke woonhuis de schuren gebouwd zijn, en dat ook de aankleding der kamers meer geriefelijk is, laat de afbeelding hierboven ons zien. Vooral trekken hier de wandversieringen de aandacht en daar deze als „Bonaders” producten van echt Zweedschen bodem zijn, zal ik er 't één en ander van vertellen.

In Noorwegen werden oorspronkelijk de wegen tusschen de balken tochtlicht gemaakt met roode of blauwgekleurde doeken, maar later werden de linnen met blauwe of roode dessins geweven doeken, „hangklädeter” genoemd, terwijl in Zweden al heel vroeg de met figuren beschilderde linnen kleeden „Bonader” in zwang kwamen. Al deze wandversieringen moesten de behoeften bevredigen om aan den wand vertellende beelden te zien, sprekend van het leven en lijden van Christus en de apostelen. Spoedig wilde men zelfs de meest bekende bijbelsche tafreelen op zijn muren geschilderd hebben en zóó kwam een boerenschilderkunst tot bloei, welke geheel eenig in haar soort is.

Van hofstede naar hofstede trokken de Bonader-schilders en daar zij nooit de veel gevraagde driekoningen persoonlijk hadden ontmoet in hun Oostersche gewaden, en ze niet bij machte waren dergelijke costumes te fantaseeren, stelden zij Kaspar, Melchior en Balthazar maar voor als rijke boerenzoons uit den omtrek, op hun paaschbest uitgedost, of wel ze gaven aan deze bijbelsche vorsten heroïeke gestalten, lieten hen draven op snuivende rossen, met wapperende vederbossen op 18e eeuwse steken, schilderden lange sleepsabels, bungelend langs de flanken der schimmels. En wanneer de voorstelling niet toereikend was om de wandenkaalheid geheel te bedekken, dan werden er tusschen de hoofdpersonen allerlei vulornamenten gebracht: rosetten, kransen, bloemen, sterren enz., en zóó verkreeg men een gelijkmatige kleurenwerking over de geheele vlakte, waarbij het natuurlijk wel eens uitkwam dat een paard blauw en een menschenhoofd rood geschilderd werd. Voor deze bestemming was dan ook de niet zeer uitgebreide kleurenschaal, die hoofdzakelijk bestond uit rood, bruin, blauw, vaalachtig groen, geel en zwart voldoende.

Wanneer men deze oude bonaders ziet en men bemerkt hoe al die kleuren met een buitengewone behendigheid tot een tapijtachtig geheel verwerkt zijn, waarin nergens één kleur de over-

hand kreeg, en in zijn onderdeelen spreekt van een bekoorlijke naïeviteit en bijna kinderlijk fantastische opvattingen, dan zal men beamen wat H. E. v. Berlepsch Valendas zegt in zijn studie der Friluftmuseums, nl. dat ze in menig opzicht herinneren aan de onbevengheid der oude meesters, die zonder enig gewetensbezwaar bijbelsche veldslagen voorstellen met krachtige medewerking van modern geschutvuur.

Maar hier in de vreedzame boerenhuizen drong maar flauwtjes de mare door van de groote militaire operaties in Europa, hier wilde men zich de bruiloft van Canaän ten voorbeeld stellen bij de langdurige drink- en eetfeesten; hier verheugden zich de wijze en dwaze maagden en Esther met haar geschiedenis in een algemeene belangstelling, terwijl ook Adam en Eva aan de H. Maagd in allerlei milieu's op de muren der boerenkamers verschenen.

Zoo ziet ge op bovenstaande afbeelding een lange gedekte tafel, waarop met meetkundige juistheid krakelingen, broodjes, enz. geschilderd zijn, en waaraan de heilige familie, gestoken in Zweedsche boerencostumes, heel genoeglijk aanzit. Op die Bonader van 1787 ziet ge (rechts bij de klok) de kleermakersmodellen Adam en Eva met de schrikkelijk zich kronkelende venijnige slang, terwijl men in den Oktorpsgården Vader Jozef als eerbare burgerman naast de Maagd Maria gezeten vindt, die in een streng keurslijf gestoken en met een ontzaglijke crinoline een allerzotst figuur maakt, maar ondanks deze op onze 20-eeuwse lachspieren werkende voorstellingen bleef het ootmoedig respect bestaan, voor al wat direct of indirect met het Oude en Nieuwe Testament in verband stond. Toen er later meer weelde kwam onder het boerenfolk, werd er ook meer geld aan de wandversiering ten koste gelegd, maar zoodra de eigenaardige „vlakkendecorateur” zich door het denkbeeld „hooger kunst” liet verleiden tot het totaal verteevend waren.

De afbeelding op de volgende blz. laat ons een interieur zien van het huis uit Bolnäs, één van de hoogst ontwikkelde boerenwoningen, welke behalve een woonkamer „dagligstugan” geheeten, ook nog een pronk- of feestvertrek bezaten, de „harrstuga” genoemd. Behalve deze en de middenkamer, die de oude plaats der kove inneemt, worden er nog hãrbargo of logeerkamers gevonden.

Een van de meest opvallende afwijkingen is zeker wel, dat hier niet meer die vereenigde functies van stookplaats en warmtegever vervult. Wel gebruikt men de open haard in de huiskamer nog voor het koken van het dagelijksch voedsel, maar het

veevoer enz. wordt in een afzonderlijk gebouwtje „kök” genaamd bereid, waarin dan ook de voor die soort gebouwen karakteristieke ovens stonden.

Behalve deze veranderingen trekken in de Bollnäss-stugan vooral de fraaie bedsteden, het rijke tafelgoed en de muurschilderingen de aandacht.

In 1768 liet de toenmalige bezitter Per Olsson den schilder Jonas Hertman uit Björktjära in het kerspel Bollnäss de schilderingen maken, die nog de wanden versieren. De direct op de wit aangestroken balken geschilderde beelden stellen bijbelsche scènes voor, landschappen, jachttafreelen enz., gevat in rijk ornamentiek rococo-raamwerk.

Hoogstwaarschijnlijk hebben hem koperetsen tot voorbeeld gediend.

En zoo zou ik kunnen doorgaan, u leiden langs stille meertjes vol blanke watervogels; u voerend over rotsplateau's; u brengen onder de bekoring van al dat oud historische en merkwaardige; met u behandelen de factoren, welke geleid hebben tot het aanbrengen der veranderingen, u nog meer bijzonderheden voorzetten van de beschavingsgeschiedenis, maar dit alles zou leiden tot een uitvoerigheid, welke hier niet op zijn plaats is. Immers,

wat valt er al niet te verhalen van den Oktorpsgarden met zijn rond een veldkei-binnenplaats gelegen gebouwen, over de schuren en voorraadkamers, de lusthuizen van Gunilla Bielkes en Swedenborg, veel en veel te veel om hier zelfs op te sommen.

En waar ik u door enkele gebouwen heb rondgeleid, — niet omdat ik die zoo heel veel belangrijker vond dan de niet behandelde, doch omdat ik wel keuze moest doen — waar ik afgedaald ben tot bijzonderheden, hoop ik een goede keus gedaan te hebben, en u een blik te hebben gegund in het opengeslagen volksboek, door Hazelius Zweden geschonken.

En hoe ongelooflijk 't ook moge klinken, toch is 't een feit, dat daar in die oude huizen ook menschen wonen of vertoeven in nationale dracht.

Daar ziet ge den stokouden boer van den Oktorpsgarden met zijn dampend pijpje in zijn rechter mondhoek en zijn slappe muts op zijn grijzend warrig haar, daar komt ge bij de Bleckingstugan de hupsche Dalekarliërs tegen, die eens naar de bijenkorven in de „bihage” komen zien, daar vindt ge den oud-gediende op post bij zijn soldattorpet, de dagen van Karel XI in de herinnering roepend, toen de bezoldiging van de soldaten voor het grootste deel bestond in een torp-woonhuis met bouw en weiland, kortom daar zijt ge als verplaatst in het nu reeds bijna sprookjesachtige leven van voor één, twee eeuwen terug.

En vreemdeling op Skansen... meen niet, dat er u de museumstilte omgeeft of de wassenbeelden benepenheid uit een panorama, dat ge er behoedzaam op uw teenen moet voortgaan, ... neen vroolijk en blij klinkt er de gulle lach en zachte muziek uit eeuwenoude instrumenten wordt er gespeeld door de bewoners van dit oud-Zweedsche oord.

En wanneer de Meimaand in het land is gekomen, als de sneeuw van de bergen verdwijnt en op de oude daken de donzig-fluweelen boschvioletjes geuren, dan wordt er gejubeld en gezongen bij den Maystangen, dan wordt er gedanst op de aloude wijze, is er feest voor jong en oud, arm en rijk. Gij vreemdeling, die er u op beroemt de museums te hebben gezien in het zonnig Italië en Griekenland, in Frankrijk, Engeland, Duitschland en Oostenrijk, gaat er dan toeven op Skansen, geniet er mee de lentejubel van de natuur in de harten der blijde menschen overgeplant, en luister dan naar de sprookjes, die oude liederen uit het gebergte verhalen aan de belangstellenden in geschiedenis en folklore.

Ziet hoe de jeugd haar blijde lachsalvo's laat galmen en er de nationale hymnen met de nationale kleederdracht populair blijven en beken dat Skansen zich gunstig onderscheidt van al die stichtingen, welke gij bezocht hebt, die voor „het volk”, d.i. „het groote lekenpubliek” zijn in het leven geroepen, doch inderdaad zoo weinig tot dat volk spreken en maar al te vaak alleen door geleerden gewaardeerd worden.

En dat men er voor waakt om Hazelius stichting niet te laten ontaarden, blijkt wel uit de wetenschappelijke lezingen over volkskunst en nijverheid en uit het onder geleide plaats hebbende school-

DE BINNENPLAATS VAN DEN OKTORPSGARDEN OP SKANSEN.
HET GROOTE WOONHUIS.

bezoek, zoodat iedere Zweed, hij kome uit het Zuiden of het Noorden, van de meren of de bergen, zich aangetrokken gevoelt tot dit monument zijner landsbeschaving. En, vreemdeling, richt uw schreden dan langs de Hällestadstapel, naar een plekje van gewijde rust, naar een eenvoudig, te midden van jong geboomte heuvelig grasperk, waarop een ruwe Runesteen met Arthur Hazelius naam en de jaartallen 1833—1901 u verkondigt, dat hier de groote man — wien het nageslacht dit alles te danken heeft — zijn laatste rustplaats mocht vinden.

En zet u dan neer op een der gemakkelijke rustbanken, laat uw gedachten nog eens een wijle teruggaan naar al die interieurs der huizen en hutten, welke in grootste afwisseling in dat park verspreid zijn, verplaats u nog eens naar de prachtige vijvers of op het bordes van den hoogen Breidablik... ziet als gij het dan goed met uw vaderland meent, en een patriottisch (niet chauvinistisch) gezind hart bezit, dan zult ge wenschen niet waar, dat er ook ten uwent iets tot stand moge komen, dat — al is het dan ook in de eerste tijden niet zoo overbluffend als Skansen — toch ook een waar beeld geeft van het volksleven en al zijn uitingen in uw eigen lieve vaderland.

III. JÖNKÖPING, LUND, LYNGBY.

Het was te begrijpen, dat in een land, waar men bij alle moderne begrippen en nieuwe ontwikkelingsfasen een groote belangstelling toont in de actuele vraagstukken, welke de moderne tijd ons ter oplossing voorlegt — toch het devies van Hazelius „kän dig själf” steeds voor oogen houdt, meerdere verwante museums zouden ontstaan, elk een beeld gevend van een afzonderlijk en een persoonlijk karakter dragende streek. In hoeverre deze decen-

HET RIJKE INTÉRIEUR VAN DE BOLNÄSS-STUGAN OP SKANSEN
MET DE DOOR JONAS HERTMAN GEMAAKTE WANDSCHILDERINGEN.

HET „BURGERHAUS” FRAN MALMÖ TE LUND.

tralisatie toe te juichen of te betreuren valt, laat ik hier in 't midden; zeker is het, dat ook onder de kleine verzamelingen van Jönköping en Lund huizen en voorwerpen gevonden worden, zóó merkwaardig en belangwekkend, dat zij alleen reeds een bezoek — althans wanneer dit op een stoel geschiedt — overwaard zijn.

Laat mij u in dit derde en laatste artikel der Scandinavische openluchtmusea eens rondleiden door die bij uitstek merkwaardige gebouwenmusea van de stad der wereldberoemde Zweedsche lucifers en van de oude academiestad Lund, het roemruchte *Lundinum Danorum*, om ten slotte het Zweedsche territoir te verlaten, de blauwe wateren der Oeresund over te steken en met u te toeven in het nog jonge, doch hoogst merkwaardige Bygningsmuseum te Lyngby, dat in zijn Ostenfelder Hof een bouwwerk bezit, hetwelk in menig opzicht herinnert aan de oudste Nederlandsche losse- of hallehoesen, zooals ik die in de buurt van Delden nog aantrof.

Jönköping, de stad der fabriekarbeiders, der hoge schoorsteenen en van de roetbezwangerde atmosfeer, de stad reeds van naam bekend in het rijtje plaatsen, dat we op school van buiten leerden, Jönköping dan, heeft een verrukkelijk sterk heuvelig en boschrijk stadspark, dat in zijn 37 H.A. uitgestrektheid heerlijke partijen te genieten geeft aan de bloemrijke boorden van den Wätterensee.

Hier nu heeft één man, de alom bekende en hoog geachte ingenieur Algott Friberg uit Husqvarna een Friluftmuseum gesticht, dat in menig opzicht zich belangrijk onderscheidt van de reeds behandelde musea. Vooral is het zoo belangrijk, omdat het heel eenvoudige, doch daarom niet minder interessante gebouwen bevat. Wie zou er voor een 30 jaar terug aan denken een oude marktkraam te beschermen en over te brengen naar een museum; een gebouwtje zoo uiterst eenvoudig en met zulk een algemeene schors en zoden-dakbedekking, dat het den oppervlakkigen bezoeker weinig of niets zegt, doch dat in de volksgeschiedenis van Zweden een rol vervuld heeft belangrijk genoeg om met vreugde de bescherming te constateeren van dezen Marknadsbod uit Linneryd. Doch naast dergelijke eenvoudige gebouwen vindt men er ook meer uitgebreide hoeven, als de hof uit Blekinge, een van de meest typische vertegenwoordigers van het Zuid-Zweedsche huis, zooals het voorkomt in Skåne, Blekinge, Halland, Småland, Bohuslän en Västergötland tot aan de omgeving van Kinnekulle in het Noord-Oosten.

Eén van de meest merkwaardige onderdeelen van het dak dezer hoeven is 't vindögat of Dakvenster, een overblijfsel van de grijze tijden, waarin het open vuur op den grond brandde en de rook geen anderen uitweg vond dan door de Ljöre of lijre, welke als „leise” ook in onze oud vaderlandsche boerenbouwkunst voorkomt. Oorspronkelijk echter duidt de naam Ljöre, welke natuurlijk met „licht” in verband staat, op „licht” en niet op „lucht” gat.

Toen nu later de schoorsteen ontwikkeld was, werd de Ljöre met de huid van een koemaag overdekt of met een beweegbaar deksel toegesloten, terwijl het licht overvloediger steeds binnentrad door de eigenlijke vensters of fönster, welke zich langzaam vormden uit de kleine kijk- en schietgaten.

Het woord Vindöge geeft gereede aanleiding tot etymologische opmerkingen, daar het een der interessantste is in het Scandinavische taaleigen. „Vind” beteekent de ruimte onder het dak, zooals men in Oost-Zwitserland nog „winde” zegt; öge = Auge =

oog, dus Vind-öge wil zooveel zeggen als dak-oog. Wanneer men hierbij denkt aan het Engelsche window, dan zal u het onderling verband nog duidelijker zijn.

Als eigenaardige bijzonderheid zij ten slotte hier nog vermeld, dat de vreemde deling, die een of andere mededeeling te doen had, zich vasthielt aan de Ljörerstang, de stang, die van de Ljöre afhing om deze te openen en te sluiten, waar hij immer veilig was omdat de plek heilig was verklaard.

Over het interieur zal ik kort zijn, omdat we met de meeste meubelen reeds kennis gemaakt hebben. De ijzeren oven naast de groote schoorsteen „sattugn” of „Bilegger” geheeten, is anders juist voor dit woningtype bijzonder teeknend. Hierin werden de gloeiende kolen geworpen, welke nog uren lang een gelijkmatige warmte verspreidden. De platen van deze ovens zijn soms ware kunststukken van smeedwerk, en vertoonen evenals de kachels der Zuid-Duitsche pottbakkers alle denkbare voorstellingen uit den bijbel.

Bijzonder interessant zijn ook de houten banken, welke met stroo gevuld zijn en die des daags worden bedekt met wollen geweve bekleedsels „banktäck”. Des nachts dienen ze den kinderen tot slaapplek, terwijl het groote bed der echtelieden met den Zuidwand vast verbonden was. Aan de korte zijde

van de groote tafel, „storabord” geheeten, die meer dan 3 meter lang kan zijn, zit de heer des huizes en naast die eereplaats vindt men ook het traditioneele hoekkastje, waarin de kostbaarheden bewaard werden. Wanneer ik nu nog mededeel dat bij feestelijke gelegenheden de banken met kussens belegd werden „bankadyner” of „hynen” en de sierborden werden blank geschuurd, de Bonaders en hangklädeter voor den dag werden gehaald, dan meen ik lang genoeg te hebben stil gestaan bij het doorsneetype van het Zweedsche huis om eens verder rond te zien.

In Zweden met zijn waterrijke beekjes en meren, zijn stroomsnelle elfen en waterloopen kon het niet anders of de molen moest er een gewichtige en veelzijdige rol vervullen vóór dat de alles omverwerpende 19-eeuwsche stoomindustrie zich tot in de hoogstedalen der poëtische riviervluchten had genesteld en er zich niet ontzag de schoonste natuurtafereelen bruiet te verstoren, ja geheel te vernietigen, zooals dit bij den Trollhättan waterval zeker geschied was, waren voor Zweden landschapschoon warm voelende natuurvrienden niet tusschenbeide gekomen. Doch vóór dien tijd van zuchtende turbines en rookkolommen uitpuffende schoorsteenen behoorde bij iedere flinke boerderij een watermolen, die met zijn schilderachtige mosbegroeide stommelraderen en zijn lage plaggendakjes werkelijk geheel met het beekjeslandschap was samengegroeid en als zoodanig ook een essentieel onderdeel daarvan vormde.

Op Skansen vindt men in de onmiddellijke nabijheid van den uitgebreiden Oktorpsgronden zulk een watermolen de „Skvaltekvarnen” welke uit Halland in het najaar van 1905 naar Skansen werd gebracht.

Iedere hofstede had haar eigen molen en langs de kabbelvlietende stroompjes trof men soms een heele rij van die oude watermolentjes aan, welke op „maaldag” alle tegelijk hun rad lustig lieten gaan. Want evenals het landvolk zeer gehecht was op bepaalde dagen aan boerenheiligen gewijd te zaaïen en te oogsten, zoo bestonden er in die oude tijden ook „maal”-dagen. Tot op onzen tijd wordt die gewoonte nog gevolgd, speciaal in streken waar het verval en de daarmede gepaard gaande waterkracht gering is. Dan wordt er op het hoogste punt van de beek een dam gelegd, waardoor het water opgestuwd wordt om op een lang vooruit bepaalde molendag al de raderen langs de beek lustigjes te laten draaien.

Is nu een boer niet klaar, dan kan dat groote schade geven, want dan stroomt het water ongebruikt voorbij, terwijl het soms is. Deze molentjes, welke door geheel Zweden verspreid zijn, worden in Nord Halland „sporrekvarnar” elders: „fotkvarnar” en „fotakvarnar”, „skaltevarnar”, of „skvaltor” genoemd.

Zij vormen de meest primitieve kracht voor een op mechanische wijze gedreven molen en zijn bijna als groote handmolens te beschouwen.

Het water, dat tegen de houten schoepen stroomt en deze in beweging brengt, doet een houten spil rondwentelen. Deze as voert direct de ronddraaiende beweging over op den bovensten regelen, waarmede de „loopers” op den onderste molensteen drukken.

Wil men den molen tot stilstand brengen, dan behoeft men slechts de houten goot, waardoor het water aankomt stroomenschijs „stämmelucka” in te brengen.

Dikwijls zijn de molens, zooals de hier gefotografeerde, gebouwd op een soort „Fachwerk constructie,” bestaande uit 4 groote zware hoekpooten, waarin op stevige wijze de eikenhouten planken bevestigd zijn.

Nu men dus met de Zweedsche molens in het algemeen op de hoogte is, zal men begrijpen hoe hierin allerlei klein-industrie wordt uitgeoefend. Zoo is de Trädrägeri uit Gnosjö een soort „draadslagerij”. Tot in het midden der 18e eeuw verschaftte dit bedrijf aan vele handen werk. De jaarlijksche opbrengst werd dan ook in de verschillende kerspelen geschat op circa 170 ton, maar tegen het einde der 19e eeuw hield ook deze klein-industrie op te bestaan. Zoo vindt ge in het schoone Jönköpinger stadspark veel wat ons belangstelling inboezemt, en wanneer men weet dat ook dit museum nog geen 10 jaar bestaat en „stadsparken” met zijn vele speeltuinen, restaurants, belvédères etc. oorspronkelijk aangelegd werd als ontspanningsoord voor den Jönköpinger fabriekstand, dan zult ge wel overtuigd zijn, dat de verwezenlijking van dergelijke cultuurhistorische open-luchtmusea heusch geen fictie is.

Als laatste stichting in het Zwedenrijk zal ik Lund niet voorbijgaan zonder enkele woorden van oprechte sympathie aan Von Karlns stichting te hebben gewijd. Doch ons toeven zal er slechts kort zijn. De wordingsgeschiedenis geeft ons leerzame voorbeelden. In Lund zijn het vooral studenten- en oudheidkundige vereenigingen geweest, die met krachtadigen steun van vermogende particulieren een museum in 't leven wisten te roepen, dat met zijn 22.000 nummers en meer dan 50.000 voorwerpen zeker gerekend mag worden tot een der belangrijkste provinciale museums in heel Europa.

Ofschoon met belangrijke wijzigingen is ook hier het paviljoen of open-luchtsysteem toegepast, zoodat het doel zich duidelijk weerspiegelt in ex- en interieurs. Behalve de verschillende huizen, die we ook elders reeds zagen en welke hier in de „Bongard van Blekinge” zijn vereenigd, vinden we o.a. een zeer oude Zweedsche herberg, de „Niels Dackes Stuga” uit Småland, een hoogst origineel boomstamhuis. Gelijkvloers bevinden zich de stallingen en berg-plaatsen, en boven, uitkomend op de galerij, is het schenkeloos (3.25 x 4.73 m.) met een bijzonder fraai gerestaureerd oer-oud buffet. Naast deze gelagkamer vindt men het woonvertrek eveneens van 3.25 x 4.73 m. met een merkwaardig vast ingebouwd tweepersoons bed. Beide kamers ontvangen hun licht op de aloude Ljöre of leise manier.

Doch behalve enkele andere gebouwen, die ons het roemrijke verleden van de Zuid-Zweedsche stad voor oogen brengen, vindt men er een „herehuzet”, een groot baroc-gebouw, dateerend van 1812, toen P. H. Ling, de vader der Zweedsche heilgymnastiek, er den eersten steen voor legde en dat geheel als museum ingericht is. Men vindt er o.a. een uit 1300 nummers bestaande wapenverzameling; een prachtcollectie ceramiek, verder is er de weefkunst rijk vertegenwoordigd naast die van de metaalbewerking en van de glasblazerij. Ten slotte zijn nog een drietal boerenkamerinterieurs vermeldenswaard. Naast dit „heerenhuis” verheft zich de vriendelijke vroeg-rennaissance façade van het „Burgerhus fran Malmö”.

Zooals het daar in zijn geheel ligt, geeft het ons heerlijke motieven van een breed opgevatte Fackwerkbau en elk hoekje op zichzelf beschouwd geeft details te zien, welke ieder vriend voor schoone bouwwerken met vreugde zal beschouwen.

Geeft het huis in zijn geheel een denkbeeld van de verdwenen Lembkescher woning op den hoek der Söder en Baltzargata in Malmö, deze uitbouw komt hoogstwaarschijnlijk uit IJstad.

Ook het interieur is niet in één stijl uitgevoerd, doch geeft een denkbeeld van de kamerinrichting, zooals die in welverende burgerhuizen gevonden werd, van

KINDERVREUGD OP SKANSEN. DE GROOTE RONDEDANS.

de tijden waarin 't oudste gedeelte werd gebouwd tot aan onze dagen toe. Zoo geeft een wandeling ons als 't ware een „revue der stijlen” te bewonderen, waardoor we in innig contact komen met het intieme huiselijk leven der Zweedsche voorgelachten.

De voorhal van den rijk met profaan houtsnijwerk versierden

NATIONALE DANKEN IN NATIONALE KLEEDERDRACHT OP SKANSEN.

trappentoren brengt ons in een Gothisch woonvertrek van 1450—1534, met kruisgewelven, in den muur aangebrachte zitbanken enz., waarvoor het Glimmingehus tot voorbeeld gediend heeft.

Zonder mij zelfs te wagen aan een vluchtige beschouwing, kan ik het toch niet nalaten even een opsomming te geven van de

DE FRÄDDRÄGERI (DRAADSLAGERIJ) TE JÖNKÖPING.

tijdperken en stijlen, welke daarin vertegenwoordigd zijn.

Men vindt er naast de oudere (1534—1600) ook de jongere renaissance (1600—1658). In den laatsten stijl is de groote burgerzaal gemeubileerd, ons terugvoerend naar de regeering van Christiaan IV. In chronologische opvolging krijgt men dan de baroczaal (1658—1735), de eerste zaal, welke rijk is versierd met gobelins van Vlaamschen oorsprong; de rococozaal (1735—1772) met jachttapijten; de „gustavianische” stijl (1772—1800) vertegenwoordigd in het Edelhofkabinett uit den tijd van Gustaaf III; en eindelijk de jongere Empire (1800—1835) en Bieder-mayerstijl (1835—1850).

Zoo ziet ge, dat de meubeleering absoluut geen geheel vormt, wat door enkelen zeer betreurd wordt, daar meerdere vertrekken voortreffelijk een beeld zouden kunnen geven van zulk een oude aristocratische woning.

Zooals men uit deze weinige opmerkingen ziet, onderscheidt zich het Lundsche museum in menig opzicht van de overige Scandinavische Friluftmusea, maar ieder, die het bezocht is vol lof over de wijze, waarop hier het streven nagekomen is: „een nieuwe cultuur te scheppen en te schragen op ouden historischen grond.” Oud en historisch is de grond van het Lundsche museum zeker, men kan er geen schop in de aarde steken of ze brengt schatten uit een heel ver verleden aan het licht, en daaronder is veel wat ons vertelt van de tijden toen Lund als het „Lundinum Danorum” de bisschopszetel was van Denemarken, zoodat het ons niet verwondert in deze cultuurhistorische verzameling veel aan te tref-fen, wat ook in het Deensche Bygningsmuseum te Lyngby gevonden wordt.

Want ook het kleine Denemarken bezit sedert 1901 zijn door Dr. Bernard Ohlsen gesticht openluchtmuseum, verzeen in de wonderbekoorlijke omgeving van het koninklijke buitenverblijf „Sorgenfrij”.

Onder die woningen is naast 't „doppelgehöft” uit Naes de Ostenfelder Hof wel de merkwaardigste.

Ook deze machtige boerenbouw is weer een „rook”huis, en moet, daar de haard in het midden van de keuken of „flet” is gelegen, eigenlijk op een lijn gesteld worden met de Are-stuen uit de Noorsche musea.

Vrij stijgt er de rook op, alles omhullend met een roetzwarte laag en blijft, daar er geen luchtgaten zijn, boven hangen, waardoor het koren en het stroo geheel „berookt” worden. Echter de gewoonte is — zooals prof. Logeman mededeelt — een tweede natuur geworden, want mensch en dier raakt er zoo aan gewoon zich in- en uitwendig te rooken, dat het menigmaal voorgekomen moet zijn, dat het vee op andere „moderne” hoeven 't eenvoudig niet kon uithouden.

Hoezeer ook de Ostenfelder Hof in zijn prachtig gemeubileerde „Pesels” of „pronkkamers” verschilt van onze arme „Losse hoesen” in Twente, toch vertoonen de onderdeelen menig punt van overeenkomst.

De deel is 19.10 M. lang en 7.32 M. breed met aan weerszijden paarden- en koestallen, die zóó ingericht zijn dat de dieren met hun koppen naar het Flet en de deel gericht zijn. Dit onder

één dak brengen van de verschillende woonvertrekken met de stallen, wijst op één van de hoogste ontwikkelingstrappen in het Deensche boerenhuis.

Het achterste gedeelte van het „sulehus”, zoo genoemd naar de reusachtige palen, welke het dak dragen, is het woonvertrek, waar men nog veel overblijfselen van de oud Noorsche en Zweedsche woningen vindt. Terzijde vindt men de slaapkamers „siddelser” geheeten, waarin overvloedig van ter zijde licht valt, terwijl in „de Pesels” ontstaan door een behoefte aan ruimte, de prachtigst denkbare kasten en het schoonste snijwerk te vinden zijn.

Vele van die van buiten zoo eenvoudige hofsteden vertoonen in hun interieurs ongekende kunstrijckdommen, ja de inrichting der pronkkamers kan glansrijk een vergelijking doorstaan met die der patriciërswohnungen of de adellijke landhuizen der edellieden.

Doch ook hier verdween veel naar den antiquair, werd bij-, aangebouwd, veranderd naar de meer moderne eischen, ook hier gingen de laatste 50 jaar niet voorbij zonder helaas te goed merkbare sporen op het bouwwerk te drukken. En ook oorlogsrampen bleven niet uit.

Want hoezeer ook Lyngby het Dansk Bygnings-museum genoemd wordt, toch bevat het goed beschouwd slechts weinig specifiek Deensche huizen, 't zijn meest de woningen uit de provincies, welke het als beklagenswaardige bufferstaat wel moest afstaan aan de groote landen die het omringden. Hier zijn de verzamelde gebouwen dus ook in nog andere beteekenis een monument van onschatbaar historische waarde.

En zoo ben ik genaderd ^{* * *} aan het eind van mijn beschrijving der van hart tot hart sprekende Scandinavische Friluftmusea. Ik ben uitvoerig geweest, waar het gold een zuiver licht te werpen op de liefde en de afhankelijkheid van die Noorsche volkeren tot het verleden, een liefde die niets met sentimenteel idealisme gemeen heeft; ik ben in details getreden, omdat ik de oogen wilde openen ook in ons land, waar nog zoo heel veel als een gierigaardschat ligt te beschimmelen of te roesten, omdat ik overtuigd ben, dat nu de tijd in Holland rijp is geworden voor de verkondiging op ruime schaal van deze nieuwe denkbelden, en ik zal in het laatste dezer cyclusbijdragen mijn lezers brengen in het heerlijk lustoord, dat, naar wij hopen, door de Arnhemsche gemeenteraad als geschenk de jonge vereniging zal aangeboden worden.

Overneming verboden.

D. J. VAN DER VEN.

COLLIES.

DE Schotsche Herdershonden, tegenwoordig meestal Collies genaamd, zijn zeer bekende honden in ons land geworden, toen een 25 jaar geleden Dr. Kloppert en W. Pathon Walsh in Amsterdam de Amstel-Kennels oprichtten en goede exemplaren van dit ras uit Engeland importeerden; spoedig werden van hier uit een 400 tal goede fokproducten over ons land verspreid. Thans ziet men ze op alle hondentoonstellingen, waar zij altijd weer de aandacht trekken door hun eleganten bouw, sierlijke beharing en edele gelaatsuitdrukking.

Het heeft veel hoofdbrekens gekost om met eenige zekerheid den oorsprong van den naam Collie te ontdekken. Thomas Gray in zijn „Dogs of Scotland”, Hugh Dalziel e.a. meenden dat die naam afkomstig zou zijn van het woord collar = halskraag, wat duiden zou op den zwaren krans van witte haren om den hals, die vaak bij dit ras gezien wordt. R. B. Lee in zijn „Dictionary of Husbandry”, 1793, beschrijft een zwartbont schapenras in de Schotsche Hooglanden, dat men daar Colley noemde; de honden die deze schapen bewaakten zouden Colley-dogs genoemd worden, zooals dikwijls honden den naam krijgen van het wild, dat zij jagen, b.v. Deerhounds, Foxhounds, Otterhounds enz. Th. Bewick, de beroemde houtsnijder, geeft in zijne Natuurgeschiedenis, 1792, het portret van een „coaley”, een zwart met witte herdershond met witten halskraag; Rev. W. Bingley beschrijft in zijn British Quadrupeds, 1805, een collie-afbeelding afkomstig van Howitt en later een van Brown. Uit deze aanhalingen blijkt dat de geschiedenis van den collie niet ouder is dan een eeuw; wel is het ras zelf veel ouder, maar had toen niet de elegante vormen van tegenwoordig.

De collie is ontstaan uit eene kruising, waarbij de Schotsche windhond een groote rol gespeeld heeft, wat duidelijk uit den vorm van kop en lichaam blijkt. De fijne beharing, de kleine ooren en de elastische gang zijn ontstaan door

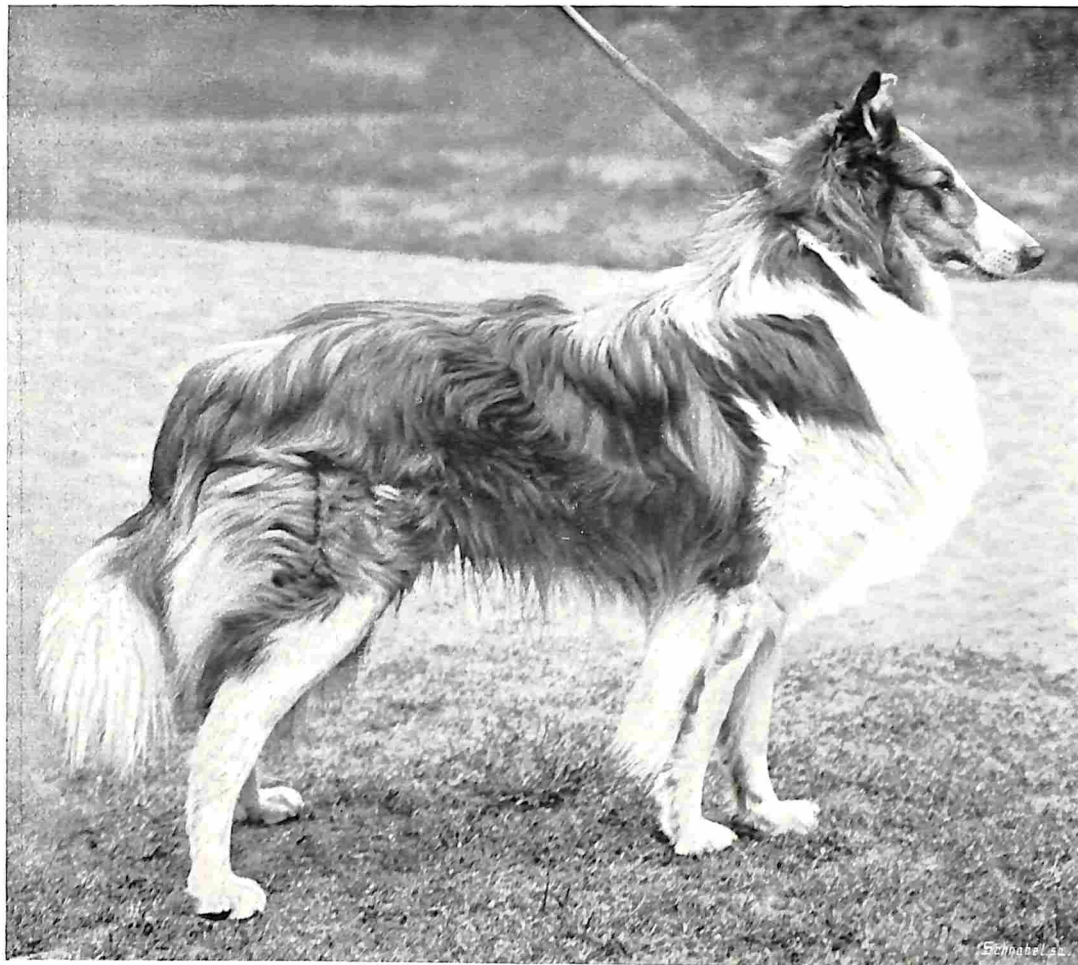

Foto G. Jochmann.

SONJA SIRIUS, LANGHARIGE SCHOTSCHER HERDERSHOND.

Foto G. Jochmann.

COLLIES OP DE AMSTERDAMSCH E TENTOONSTELLING.

vermenging met Gordon Setter- en Barzoibloed, wat door Richard Strebel in zijn werk over „die Deutschen Hunde” nader wordt aangetoond. Collieliefhebbers verzuimen niet de interessante beschrijving van dit ras te lezen in het prachtwerk van L. Seegers, de Hondenrassen, dat tegenwoordig in afleveringen wordt uitgegeven. Hij begint met de aanhaling van Brehm, dat de eigenlijke herdershond van alle overige huishonden verschilt, doordat de toppen van zijne ooren overhangen. De werkende collie, zooals hij is in de uitoefening van zijn beroep, is een der meest vernuftige herdershonden. Bewonderingswaardig is zijn overleg, haast onbegrijpelijk de standvastigheid, waarvan hij blijk geeft bij het hoeden en leiden van de hem toevertrouwde kudde schapen te midden van afgronden en steile bergpaden, waarlangs die dieren hun voedsel gaan zoeken. En wanneer men dan bedenkt dat het koud is op die Schotsche bergen, dat de honden er voortdurend zijn blootgesteld aan, en bijgevolg moeten bestand zijn tegen regen en wind, dan is het gemakkelijk uit te leggen ook, waartoe die rijke, schier ondoordringbare vacht dient.

Op de hondententoonstelling te Birmingham in 1860 verscheen voor het eerst een collie op de benches; wel mooi van kleur en rijkbehaard, maar lang niet zoo gracieus als die wij thans kennen. Spoedig kwamen zij nu in de mode, werden hoe langer hoe meer veredeld en veroverden stormenderhand de harten der hondeliefhebbers.

Om te kunnen beoordeelen aan welke eischen een goede collie moet voldoen, moet men op de hoogte zijn van de raspunten van deze dieren. In beknopte vorm luiden deze als volgt: kop lang met vlakke, niet te breede hersenpan; donkere oogen met veel uitdrukking, die intelligentie verraden; ooren klein en eenigszins hoog en achter op het hoofd geplaatst, half opstaande wanneer de hond in actie is; een goed gebouwde gespierde gestalte met ruime, diepe borst. Voorpooten goed recht, kleine en sterke voeten. Het haar is een voornaam punt; uitgezonderd op kop en pooten moet de beharing overvloedig zijn, het bovenhaar ruw op het gevoel, het onderhaar zacht en bontachtig en zóó dicht, dat het moeilijk valt om de huid te zien, wanneer men de haren scheidt.

Het haar is zeer overvloedig en lang om den nek en op de borst; dit wordt halskraag of frill genoemd. De oogen van den collie zijn vrij groot, vooral niet vooruitstekend, tamelijk dicht bij elkaar en schuin in den kop gezet, hetgeen de listige vosachtige uitdrukking geeft, welke eigen is aan dit ras. Hoe donkerder bruin hoe beter; collies van een blauwachtige haarkleur hebben soms porcelein- of glasooogen, waarin de lichtblauwe kleur overheerschend is.

De staart wordt laag gedragen als het dier rustig is en recht naar achteren, wanneer het rent, maar nooit op den rug. Alle kleuren van beharing zijn toegestaan, maar het mooist is de sable kleur met witten kraag. De hoogte van den collie varieert tusschen 50 en 60 cM. het gewicht tusschen 20 en 30 K.G.

Sommige exemplaren hebben fabelachtige prijzen opgebracht; zoo werd Champion Christopher voor / 30.000 verkocht. Beroemd is het collie geslacht Ormskirk. De collie is een levendige hond met zacht-aardig karakter; zijn diepe borst geeft kracht te kennen, zijne afhangende schouders en goed gebogen knieën verraden snelheid, terwijl zijn „bawsint” (algemeen voorkomen) vernuft uitdrukt. Hij is een sierlijke en aangename verschijning, geheel verschillend met elk van onze andere huisdieren. Als huishond is hij zeer aan te bevelen, want hij toont groote aanhankelijkheid voor de huisgecoten en bezit goede manieren. Daarbij is hij bijzonder slim: Baron de Vaux zegt in zijn aardig werkje over „Notre ami le chien: il est plus intelligent que beaucoup de gens.”

DR. DUVAL VERWEY.

Overneming verboden.

VRIENDSCHAP OF...?

WE hebben een poes: of eigenlijk gezegd we hebben er twee, maar één ervan is in dit verhaal de hoofdpersoon. Hij is vrijgezel, van middelbaren leeftijd en heeft als vele

andere vrijgezellen wel wat oude heerenmaniertjes. Hij houdt van lekker en veeleten en drinken en gaat graag uit. Behalve slapen heeft hij ook nog een andere liefhebberij. Hij flirt gaarne met... een merel! Deze laatste nestelt ergens in onze tuin.

Ik weet niet hoe het „aangekomen” is, doch heb een flauw vermoeden, dat poes in den beginne te groote belangstelling getoond heeft in de jonge mereltjes. Dat is waarschijnlijk de eerste kennismaking geweest. Maar ik zal trachten den tegenwoordigen omgang van dit vreemde stelletje duidelijk te beschrijven.

„Wiet, wiet wiet”, klinkt het tamelijk aanmatigend van een tak.

Poes kijkt omhoog, maar doet net alsof er geen vogel bestaat. Toch klimt hij heel langzaam in den boom. Op de hoogte gekomen van den tak, waarop de merel zit, kijkt hij heel verbaasd op met een snuitje alsof hij zeggen wil: „wel, heb je ooit, jij daar?” En dan begint het lieve leven! Poes kijkt den vogel brutaal-uitdagend strak aan, terwijl deze aanhoudend diep verontwaardigd zijn stem verheft en een doordringend geschreeuw laat hooren. Poes doet een stap vooruit, de merel hupt naar het uiterste einde van den tak. Doch langzamerhand schuift deze weer wat naderbij en nu is het poes die snel de wijk neemt. Op deze manier gaat het spelletje voort, totdat mijnheer de kat er oogenschijnlijk genoeg van heeft, want hij daalt af naar lagere regionen. Maar zijn tegenpartij neemt daar geen genoegen mee; hij schiet van boven neer op den grond vlak naast poes en sjilpt hem aan, nadert hem tot een halven meter afstands, maar maakt rechtsom keert, als poes zich beweegt. Kalm en waardig wandelt

Foto C. Steenbergh.

COLLIE MET MOOIE BEHARING.

Foto C. Steenbergh.

VOORZIJD VAN HET KASTEEL ZUIDEWIJN (N.-Br.), VAN DE BRUG AF GEZIEN.

deze den merel achterna, doch toont zich ook allesbehalve een held wanneer de vogel de leiding van het spel weer in handen neemt.

Komt een der huisgenooten soms in den tuin, dan kijkt poes even braaf en onschuldig als een schooljongen, die vreest betrappt te worden wanneer hij zuurtjes snoept of kattenkwaad uithaalt. Onze dikke kater zet dan ook een gezicht van: „ik doe heusch niets, juffrouw, ik ben zoet, ik kan het niet helpen, hoor, echt waar!”

Drie, vier of vijf zomers achtereen hebben wij dezen vreemden omgang van twee zulke geheel verschillende dieren gadegeslagen maar we zijn er niet achter kunnen komen of het vriendschap is of niet. De merel is niet bang, zit zelfs dikwijls op minder dan een halven meter afstand van de poes af. En het komt nooit in het kattenhoofd op om den merel te vangen. Doch poes schijnt den vogel te plagen en te irriteren, dat is duidelijk aan diens sjilpen te hooren.

Maar dezen zomer heeft de laatste op karakteristieke wijze wraak genomen.

We zaten in den tuin. Poes lag in het zonnetje te slapen op het grasveld. Opeens zie ik iets zwarts bliksemsnel van een boom naar beneden schieten; het blijft even zweven vlak boven de slapende onschuld, raakt met den vleugel de poes bijna aan, laat een steen vallen, en vliegt schaterlachend met een triompheerenden zwaai weer omhoog in een anderen boom.

Ik loop snel naar poes toe, die verwonderd en verschrikt uit zijn slaap gerukt is. En wat zie ik op diens rug? Geen steen, zooals ik dacht, maar een wit hoopje, dat de vogel om zijne diepe minachting uit te drukken, juist op poes' mooi glimmend velletje achtergelaten heeft. Onze kater kijkt met een medelijdenden blik naar den boom alsof hij zeggen wilde: „zoo'n kwajongen, zoo'n rakker”.

Maar wij kijken mekaar verbaasd lachend aan. En, „wat is dat nu”, vragen we onszelf af. „Is dat vriendschap? Dat is haast onmogelijk, maar wat is het dan?”

Overneming verboden.

J. B. A. MARCUS.

HET KASTEEL VAN ZUIDEWIJN TE VRIJHOEVE-CAPELLE.

DIT kasteel in den voormaligen Zuidhollandischen Waard van Brabant, voert zijn oorsprong op tot 't woelige tijdperk, in onze vaderlandsche geschiedenis bekend als de Henegouwsche en Beiersche besturen, die geleidelijk voor den machtigen Bourgondiër zwichtten.

Er is reden, om een weinig van de Vaderlandsche Geschiedenis en van de Huizen van Henegouwen en van Beieren in het kort bij dit kasteel te vermelden, daar de Zuidhollandische Waard van Brabant met Holland en Utrecht een levendig deel nam in de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten en daar de St. Elisabethsvloed in 1421 in dit gedeelte van Hollandsch Brabant den Biesbosch vormde.

Onder hertog Jan II (1299—1304) van Henegouwen (den eersten uit dit Huis) streden de Zeeuwsche edelen Van Borselen en van Renesse met de roemrijke Vlamingen (Gouden Sporenslag bij Kortrijk 1302) tegen zijn bewind, totdat Witte van Haamstede hen bij Haarlem (Manpad, 1304) versloeg. Willem III (1304—1337) herstelde den vrede. Na het bestuur van Willem IV (1337—1345), die bij Stavoren sneuvelde, en Margaretha, die in

1349 van Holland afstand moest doen, ontstonden de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten onder haar zoon Willem V, die, gesteund door 6 Hollandsche steden en 14 adellijke geslachten tegenover zijn Moeder Margaretha (geholpen door 2 Hollandsche steden en 40 adellijke geslachten) den broederstrijd of burgeroorlog begon. De veete, die reeds lang tusschen de steden en de adellijke geslachten van Holland bestaan had, maakte den strijd nog heviger dan een oorlog met een gehaten vreemdeling.

Beroemd is de slag bij Veere (1351), waar voor het eerst in ons land buskruit gebezigd werd. De harnassen der ridders, hunne zwaarden en strijdnokken, speerruiters en boogschutters, in maliënkolder gestoken, de blijden (waarmede men voorheen zware steenen op de belegerden wierp) zouden nu spoedig vervallen, nu de kracht van het buskruit den wêerstand der kasteelmuren en de harnassen overtrof en die draagkracht der geweren en mortieren door geen breede grachten meer werd afgewend.

Men kan dan ook zeggen, dat van 't midden der veertiende eeuw af een lustig en gemakkelijk-ingericht landhuis, zooals het kasteel van Zuidewijn in de Zuid-hollandische Waard van Brabant, verre te verkiezen was boven een slot met grachten en enge torens, waartegen nu geen stormkatten noch stormrammen meer bij de rammeijng der muren

doch wel 't veel krachtiger buskruit zouden aangewend worden.

Na den dood van Willem V (1389) kwam zijn broeder de „ruwaard” (Ruhe of Rustbewaarder, bewindvoerder) Albrecht, die een zwaren strijd met den Kabeljauwschen edelman, Jan van Arkel, te voeren had, als eerste vorst uit 't Beiersche Huis aan de regeering. De Arkelsche oorlog, die door Albrecht's zoon, Willem VI (1404—17) werd voortgezet, eindigde in 1412 voor goed met de verovering van Gorkum. Aan dit laatste krijsbedrijf was de Zuid-Hollandische Waard en het Land van Heusden en Altena niet vreemd gebleven. De geschiedenis vermeldt ons echter niet, of ook de heeren van Zuytwinde of Zuydewijn, die destijds (1412) reeds het kasteel aldaar bewoonden, aan dit laatste gevecht, in hunne nabijheid geleverd, deelnamen.

Uit het huwelijk van Willem VI met Margaretha van Bourgondië sproot de later zoo berucht geworden Jacoba (van Beieren), die onder de steun van haar oom, Jan-zonder-vrees, hare landen krachtig bestuurd. De verdragen van Woudrichem (1419) en van Delft (1428) behooren tot 't voornaamste, dat onder haar bestuur voorviel. Haar losbandig leven valt buiten 't kader dezer geschiedenis.

De hertogen van Brabant, die om hun ritterlijken moed en hunne vaderlijke zorg voor de opkomst der steden ('s Hertogenbosch 1185) beroemd zijn gebleven, sloten hunne rij met Philips van St. Pol, wiens voorganger Jan van Brabant de hogeschool van Leuven (1426) onder goedkeuring van paus Martinus V gesticht had. Daarna vangt (1430) het rijk der machtige Bourgondiërs aan, waaruit Philips de Goede als eerste Hertog van Brabant te Brussel gehuldigd werd. Zijn zoon David, bisschop van Utrecht, en zijn neef Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, hielpen den machtigen Bourgondiër in zijn streven naar centralisatie en absolutisme, waardoor hij de al te groote zelfstandigheid van steden en edelen zocht te vernietigen.

Dit krachtig bestuur, waaronder de kunst in al hare uitingen zoo levendig bloeide in Brabant, ging te niet onder de dochter van Karel den Stouten, Maria, die den 3^{en} Februari 1478 de Staten-Generaal te Gent bijeen riep en die daar „het Groot Privilegie” verleende, dat de eenheid der Nederlanden weder verbrak, waarnaar de Bourgondiërs immer gestreefd hadden. De willekeur van de steden en der kasteelbewoners kon zich nu weder vrij ontplooiën zooals vóór 1430, toen Philips er een einde aan gemaakt had.

Maria van Bourgondië huwde met Maximiliaan van Oostenrijk, onder wiens Regentschap de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten weliswaar eindigden, doch bij 't einde waarvan reeds de Hervorming begon, die vooral na het Smalkaldisch Verbond (1531), tegen hun Heer gesloten, het Noordelijk gedeelte der Nederlanden helaas voor goed van het Zuidelijke vervreemde. *) Ook de Zuid-Hollandische Waard van Brabant ging — in afwijking met het overige gedeelte van dit gewest — tot de hervormde leer over. Dussen bevestigt hier als uitzondering den algemeenen regel.

Ziehier in het kort een schets der gebeurtenissen die ons een duidelijken blik geven op het half-Hollandische en half-Brabantsche land van Heusden en Altena, op het Hervormde deel der Katholieke provincie Noord-Brabant, den voormaligen Z.-Hollandschen Waard. Minder nog dan eene biographie staat de geschiedenis van een kasteel op-zich-zelve; immer ontleent zij hare belangrijkheid aan de omgeving, waarin zij zich beweegt, waarvan zij invloeden ontvangt of die zij-zelf beïnvloedt.

*) Deze opmerking laten wij voor rekening van den schrijver.

Tijdens het bestuur van Albrecht van Beieren, Ruwaard van Holland, bewoonde heer *Willem van Zytwinde* het kasteel van Zuidewijn, ten Noorden van Capelle gelegen; de heerlijkheid grensde ten Noorden aan Meeuwen in den wijschen Zuid-Hollandschen-Waardpolder. Het andere kasteel, dat oudtijds „die steenen Camere” of het „huis te Vrijhoeve” genoemd werd, stond binnendijs, d.w.z. ten Zuiden van den dijk, die den grooten polder, voornoemd, van Brabant afsluit. Van dit laatste kasteel, dat, in tegenstelling met het eerstgenoemde (in den polder), den S. Elisabethsvloed van 1421 trotseerde, vermelden wij eerst de opvolgende bewoners en zullen daarna de beschrijving ervan met de fraaie afbeeldingen aan den lezer voorleggen.

Jan van Zytwinde komt in 1403, den 27^{en} September, als opvolger van Willem voornoemd, in de kroniek van Zuidewijn voor. Deze geeft het kasteel over aan *Willem van Besoyen*, aldus geheeten naar het dorp, dat ongeveer een half uur gaans ten Oosten van het kasteel Zuidewijn gelegen is. Laatstgenoemde draagt zijn kasteel in 1414 over aan *Floris van Wijtfliet*. Tijdens het bezit van het kasteel van los, die in de Vaderlandsche Geschiedenis, naar den dag, waarop zij ontstond, de S. Elisabethsvloed genaamd is geworden. Ten gevolge daarvan ging het oude kasteel, waarvan nog eenige ruïnen gespaard bleven, verloren en gingen de bewoners ervan naar de annexe bezitting van Zuidewijn, de „Steenen Camere”, te Vrijhoeve, over.

Van *Floris van Wijtfliet* ging deze op *Dirk van der Merwede*, d.d. 4 November 1432, over. Hij was heer van Eethen, Meeuwen, 's Gravemoer, Baardwijk en Zuidewijn, Ridder, Raadt en Camerlingk van Philips den Goede, hertog van Bourgondië en Brabant en Graaf van Holland. Daarenboven bekleedde hij de waardheid van Casteleyn van St. Geertruidenberg en van Heusden en was ten slotte Balliuw in den Zuid-Hollandschen Waart van Brabant,

Philips van Bourgondië, voornoemd, verhiel de heerlijkheid *Zuidewijn* met acht hoeven *daernevens ten suyden*, „daaraan en daarlanghs gelegen” den 9 November 1432 tot een onversterfelijk erfeen.

Bovendien verleende de hertog hem in 1443, den 10^{en} September, brieven van Ocry, waarbij hem o.m. werd vergund, de heerlijkheid *Zuidewijn* c.a. te verlijden aan *Jan*, *Claas* en *Daniel* tezamen of aan ieder afzonderlijk. De drie laatstgenoemden waren zijne natuurlijke zonen.

De oudste van dezen, *Jan van der Merwede*, verkreeg den 1^{en} Maart 1448 de heerlijkheid. Na het overlijden van Ridder *Dirck van der Merwede*, voornoemd, en van zijn zoon *Jan*, die reeds in 1456 kinderloos overleed, volgde *Claas*, heer van Baardwijk hem op. Deze droeg den 21^{en} September 1478 de heerlijkheid *Zuidewijn* over aan zijn jongsten broeder *Daniel van der Merwede*, ondanks het verzet zijner oudste zuster *Odilia*, die den 2^{en} September 1491 voor het Hof van Mechelen in 't ongelijk gesteld werd.

Maximiliaan van Oostenrijk, regent van Brabant, heeft den 7^{en} November 1478 aan dezen de heerlijkheid verleden. Hij was gehuwd met *Agnes van Bruheze*, dochter van *Willem* en van *Margaretha van Wijk*, en overleed te Dordrecht in 1512. Zijn zoon *Dirk*, die in 1520 te Dordrecht met *Margaretha van Bekesteijn* huwde stierf aldaar den 15^{en} Januari 1527. *Dirk's* zoon stierf ongehuwd, doch diens zuster *Margaretha van der Merwede*, die hem in de heerlijkheid opvolgde, huwde in September 1544 met heer *Dirk van Nuyssenborch*, die omtrent 1566 overleed. Na den dood van *Margaretha* (+ 9 December 1593) volgde haar zoon *Jonker Dirk*, in 1558 geboren, haar op. Hij huwde den 31^{en} Januari 1580 met *Hase van Groningen* († 1596) en den 29^{en} April 1597 met *Margaretha Stuytelinks van Haarlem*. Haar zoon *Zuidewijn* huwde in 1627 met *Johanna van Heyst van Tilborg*, die in 1672 overleed.

Jonker Theodoor van Nuyssenborch (geb. 1630, overl. 1709) gehuwd met *Catherina Haverdors* (Februari 1670) had een zoon *Theodorus* (geb. 1675), die in 1752 overleed.

Foto C. Steenberg.

KASTEEL ZUIDEWIJN. GEZICHT IN DE OUDE VOORHAL.

Joffer *Johanna C. Th. van Nuyssenborch's* dochter: *Ida Francisca C. A. Stapparts* huwde *Mr. Bernard J. van Niel*, wiens dochter *Catharina* in 1756 met *mr. Johannes G. J. Montens* in den echt trad.

Diens dochter, *Jkv. Catherina W. M. Montens*, huwde in 1784 met *mr. Adam Joan Frans de Roy van Binkhorst*, van wien de heerlijkheid overging op *Arnoldus J. J. de Roy van Zuidewijn* (geb. 1798, overl. 1876).

De tegenwoordige eigenaar is *Jhr. mr. Bernard M. A. A. de Roy van Zuidewijn*, die het fraaie landhuis, de oude „Steenen Camere tot Zuidewijn”, in de zomermaanden met zijne woning te 's Hertogenbosch zoo gaarne verwisselt.

Aan den grooten weg, achter de Hooge Vaart, die voorheen bevaren werd, ligt het kasteel, waarvan de afb. op blz. 96 een juist beeld van den voorgevel geeft. Van alle zijden door zwaar en lommerijk geboomte omgeven, steken zijne met donkergroen klimop bekleede muurpanden levendig af tegen de in geel, rood en blauw getinte luiken en deuren. De hoofddeur met haar zeventiend' eeuwse omlijsting (zie de afb. op blz. 98) geeft onmiddellijk toegang tot de oude voorhal, waarin wij ter rechterzijde (beneden het hertgewij) een oude, vijftiend' eeuwse deur opmerken en daarnaast een antieke kast. (Zie de afb. hierboven). De wapenborden der door ons vermelde geslachten (van Nuyssenborch, Montens, enz.) sieren de sober-gehouden muurwanden, waarin een getoogde doorgang en een oude trap de gewenschte afwisseling brengt.

Foto C. Steenberg.

KASTEEL ZUIDEWIJN. DE ACHTERZIJDE, VAN DEN HOF UIT GEZIEN.

Foto C. Steenbergh.

KASTEEL ZUIDEWIJN (N.-Br.)
DE HOOFDDEUR AAN DE WESTZIJDE.

Deze antieke trap voert ter linker naar de verdieping van het hoofdgebouw, ter rechter naar de slaapvertrekken en recht-uit naar de oude huiskapel, waarin op 't einde van 1821 nog geregeld en later bij bijzondere gelegenheden dienst verricht werd.

De plaat hieronder voert ons vóóraan in den bloementuin, van waaruit wij een uitzicht hebben op het oudste gedeelte van het kasteel met zijn torentje, zijn twee stijle trapgevels en zijn drie sierlijke kruisvensters, alsmede op den later geheel verbouwd linkervleugel (achttiende eeuw). Aan de Oostzijde van het kasteel bevindt zich ook eene groote duiventil, die, zooals bekend is, tot de vrije voorrechten van haast ieder heer in de middel-eeuwen gerekend werd.

De afbeelding onder op blz. 97 geeft ons eveneens een aanblik op de achterzijde van dit zoo vriendelijk en bescheiden in zijne houtrijke omgeving wegschuilende slot, op welks muurwanden de geweldige St. Elisabethsvloed van 1421 onuitwisbare sporen achterliet tot op den dag van heden.

Overneming verboden.

DR. C. F. N. SMITS.

E. Schnabel sc.

Foto C. Steenbergh.

ACHTERZIJDE VAN HET KASTEEL ZUIDEWIJN (N.-Fr.) (OOSTZIJDE).

Het begraven van Vastenavond.

IN sommige streken van Duitschland bestaat nog de gewoonte om op aschdag, of op den voorafgaanden vastenavond-Dinsdag den *vastenavond te begraven*.

In Boheme pleegt men hier en daar een groote opgestopte pop, die een man moet voorstellen en Bacchus wordt genoemd, op een baar rond te dragen en ten laatste in 't water te werpen, of in de sneeuw te begraven. Elders wordt een oude bas, dien men van zijn snaren heeft ontdaan, met een wit laken overtrokken en dan door 't geheele dorp grafwaarts geleid.

Een gaat met een aan een staak gebonden brandende lantaarn vooraan; de speellui blazen een treurmarsch en mannen en vrouwen bootsen door gejammer en gehuil hun droefheid na over den dood van den vroolijken vastenavond, wien zij de laatste eer bewijzen. Bij de dorpschool wordt dan het lijk in de sneeuw of in de aarde begraven.

Ook in den omtrek van Schluckenau, waar op Dinsdag-vastenavond de zoogenaamde „Wilde” gejaagd en ter dood gebracht wordt, kleedt men een stroopop aan, zoodat hij op een wilde lijkt, en draagt die onder geleide van een groote menigte volks op een draagbaar naar een vijver; daar houdt de Scherpreechter een aanspraak en werpt dan den wilde in 't water. Deze wilde, dat wil zeggen een man als zoodanig verkleed, wordt den dag te voren door een groote volkshoop met en zonder maskers door de straten vervolgd, totdat hij aan een steegje komt, dat door een touw is afgesloten. Daar struikelt hij over het touw, wordt door zijn vervolgers inghaald en gevangen genomen. De scherpreechter komt er bij gelopen, doorsteekt met zijn zwaard de blaas, die den wilde aan het lijf gebonden is, met bloed gevuld, en de wilde sterft, terwijl een stroom van bloed de aarde rood kleurt. Daarna wordt hij op een slede of draagbaar geleid en weggedragen.

Vroeger werden zelfs levende menschen die den Vastenavondgek of beer voorstelden, onder stroo begraven of in het water geworpen.

In den Harz, vooral te Osterode, wordt nog altoos een der gasten in een baktrog gelegd en onder treurgezang naar een plaats gebracht, waar een gat gegraven is. In dit gat wordt een glas met brandewijn geplaatst, en daarbij houdt een der aanwezigen een rede, waarvan het onderwerp is, dat men niet kan weten, of ook deze of gene 't volgend jaar weder den Vastenavond mede kan opgraven, en of niet alsdan menigeen, evenzoo in de koele aarde rust, als thans de Vastenavond! Dan gaan de aanwezigen mede terug naar het dorpsplein en rooken uit lange aarden pijpen, zooals deze bij begrafenissen worden uitgereikt. In den morgen van den volgenden vastenavond wordt het glas met brandewijn opgegraven, die dan wordt opgedronken en wel tienmaal beter dan een andere borrel smaakt!

Ook in Westfalen werd een strooman onder gejuich en geschreeuw in het water geworpen, en te Richterschwijl aan het meer van Zürich plegen op den laatsten feestdag gemaskerden een strooman naar de weide te dragen, waar hij aan een hoogen staak bevestigd en met flambouwen in brand werd gestoken. Dan wordt de asch in een gat geworpen en zoo de *oude vastenavond begraven*. Al deze zinnebeeldige vertooningen zijn kennelijk nog overblijfselen van het overoude lentefeest, waarmede het vertrek van den winter, die even als de vastenavond in 't water geworpen of begraven werd en de komst van den zomer door het volk werd gevierd. In sommige streken zijn deze, in weerwil van haar heidenschen oorsprong, ook na de invoering van het Christendom, onverzwakt in stand gebleven; daarentegen in andere tot de vastenavondkluchten overgegaan.

DE VOGEL.

In groote stilte eindeloos
is heel de dag voorbijgegaan,
de zee zong troosteloos.

En in den avond kwam een zwaan
van wijde verten, waar ontbloeit
de witte roos der maan.

Over de purperen zee geroeid
kwam in matgouden grauwe boot
een man bleek en vermoeid.

Een dunne pijl omhoog hij schoot
den vogel in de blanke borst,
waar helder bloed uit vloot.

Hij viel en dreef met rood bemorst
het wit der veere' aan verre kim
der zee, die niet meer zingen dorst...

Toen doofde 't daggeglim.

A. BRUCH.